

TEXTE DIALECTALE

TEXTE DIALECTALE AROMÂNE DIN GRECIA, R. MACEDONIA, ALBANIA (înregistrări recente)¹

MANUELA NEVACI, CARMEN-IRINA FLOAREA

În cadrul proiectului *Convergențe lingvistice balcano-romanice în dialectele românești sud-dunărene*, au fost înregistrate texte dialectale aromâne de către Manuela Nevaci în 2016–2017. Textele au fost transcrise și transpuse în limba literară de Manuela Nevaci și Carmen-Irina Floarea.

Rețeaua de anchetă a cuprins localitățile: Samarina, Smixi, Selia di Supră (Seli), Kristalopighi, Livezi (Meghali Livadi) (din Grecia); Crușova, Ohrid (din R. Macedonia); Moscopole, Corcea, Andon Poci (Albania), Giumaia de Sus; Cogeașca, Poiana, Stejaru (pentru dialectul aromân).

[Rămănița]

[ți dâțeai tîni deanávra]

dâțeam^u di pituláđ'ál' când^u irá tu Čamărița híma// tútă Rămănița/ tuț ęrá picurár^l
Jașel' //

[ș-ți va s-spúnă Rămănița]

Rămănița va s-spúnă rãměníle... toț fărșil'óțil'/ s-acățâ ș-aístă Rõmanîța //

[aič pituláni căti oĭ avegá]

avegá dăți níle di oĭ //

[j-dapóĭa Jánț căt avegá]

alánț nu avegá țivá ič// tuț irá picurár^l//

[grai fărșerot; Tache Abrazie, 42 de ani, Florina, Grecia]

¹ This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research and Innovation, CNCS – UEFISCDI, project number PN-II-RU-TE-2014-4-2523, title of the project: *Balkan-Romance Convergences in South-Danubian Romanian Dialects (BALKROM)*.

[Rămănița]

[ce spuneai tu adineauri?]

spuneam despre cei ai lui Pitu când erau în Ceamăria, jos. Toată *Rămănia*. Toți erau păstori la aceia.

[și ce vrea să însemne *Rămănia*?]

Rămănia vrea să însemne *rămăni* [= aromâni] ..., toți fărșeroții formează această *Românie*!!

[cei ai lui Pitu câte oi aveau?]

Aveau zece mii de oi.

[și apoi, ceilalți câte aveau?]

Ceilalți nu aveau nimic. Toți erau păstori.

[Moscópoli]

am^u haráu s-vâ spun ti Moscópole / câ Moscópoli ári isturii lúngá/ ári dit^u úná níli trej s^uti trejdăț când^u s-timi^ulusi di arâmăń / dapóia criscú așé cum cresc^u tuț cásábádîl di s-féți cu șaiđăđ di níli di bânătorî/ dúpă ți să sculá d-apóia z-diféti un cásábá/ víniră ș-alț nu maș arâmăń // d-apóia cum iásti ún^u cásábá avú túti ațéli institútióni di academiie/ di patrusprăyinyiț di bisérț // avú mănăstír^u / avú comerț^u / avú ... /ma nu maș cu acó [ε] tu aíst^u cásábá ți irá Moscópoli // ma avú și legătúrá cu Egíptu / cu Viéna / cu Italíja z-đățém^u/ di Venedígu de-astúmțina // ș-criscú un cásábá mápę/ aísti criștéri ți s-féți cu lúcuru a ómińilor cu comerțu / cu lucrărea cu ... avurá úná [ε] z-đăc^u ġelozii de ălánț/ ardérea di próta áli Moscópoli fu...//

[caj avęá/ caj îi zâlipsęá pi e!']

u zâlipsęá ațéli ți lă... irá frică di năș!^u ațéi ți s-féțiră convértimi la turț //

[armăń, ma?]

nu armăń/ nu / ațéi ți irá avrígara di Moscópole / da // șá d-apóia tu úná níli șápti s^uti șaiđățináu fu ardérea di próta când^u ija irá tu ațá ma mári criștéri áli Moscópoli/ astúmțina șę-ársi di Alí Pașélu ți nu-ári maș Moscópoli/ ma ársi Grămostéęa/ ársi múlti horî dî-armăń ți irá sculáti tuț// și cásábáđ/ nu/ maj dî-arâmăń [ε] el^u fęți terór ș-la albanéji / da/ d-apóia tu úná níli óptu s^uti obđățișápti fu a tréileęa ardéri/ că béli ți irá de-avrígara lâ căftá tácsi z-đățém^u// și șę-amánără că cum^u ęásti lúcuru áli [ε] a comerțului/ ímnă nu ímnă/ și-e! lu căftá // d-apóia víniră di fęți nâpóji úná

ardéri ș-ună [ε] nu maș ardéri/ ma și furári ș-túti atánti // aístă fu ardéřa di daqára
 ți irá di Beléni de-a tócuĭ de-avrigăra / antréĭřa /d-apóĭa irá tu kirólu al^ŭ [ε] a
 prima alu [ε] alúmtă dit lúme/ astumțina irá dáli blócurĭ ți ampulșeșă și si sculá cėti
 ți-apărăřa di Albanĭe/ Sáli Bútca ți irá un bel^ŭ di Bútca di Colóna / erá cu ceta
 luĭ ș-vreșa s-trițeșă ș-pit^ŭ Moscópoli / ș-băgá flámburi/ l-đásiră «nu treț pit^ŭ
 Moscópoli » aíc lâ đățém^ŭ pariĭa lor^ŭ «câ ai ș-alț dúpû tĭni» «nu / voi s-trec^ŭ»
 ș-ațéĭ dapóĭa dicára intrără nunt^ŭ/ ișără dit^ŭ cománda^ŭ Sáli Bútca și furără / arșiră
 / arăkiră și-ațeșă irá a tréĭřa árdiri áli Moscópoli//

[grai fărșerot; Andon Hristo, 68 ani, Elbasan, Albania]

[Moscopole]

[Am bucuria să vă spun despre Moscopole, că Moscopole are o istorie lungă. Are de la 1330, când a fost întemeiată de aromâni. Apoi crescuseră așa cum cresc toate orașele de se făcu cu 60 000 de locuitori. După aceea se ridică [=se dezvoltă] apoi, se dezvoltă ca un oraș, veniră și alții nu numai aromâni. După aceea, așa cum este un oraș, avu toate acele instituții, de Academie, de 24 de biserici, avu mănăstire, avu comerț, nu doar acolo în acest oraș, care era Moscopole, ci avu și legătură cu Egiptul cu Viena, cu Italia, să zicem, de Veneția de atunci. Și crescuseră un oraș mare, această creștere ce se făcu prin munca oamenilor, cu comerțul cu munca, cu...Avură, să spun, o gelozie din partea celorlalți. Prima ardere a Moscopolei.

[cine avea, cine îi invidia pe ei?]

– O invidiau aceia căroră le era frică de ei, aceia ce se convertiseră la turci.

[aromâni, nu?]

– Nu aromâni. Aceia care erau în jurul Moscopolei. Și apoi, la 1761 fu prima ardere [= incendiere], când era în cea mai mare creștere a Moscopolei. Atunci fu arșă de Ali Pașa, care nu arse numai Moscopelea, dar arse Gramostea, arse sate de aromâni care erau ridicate [= dezvoltate]. Toți. Și orașe, nu numai de aromâni. El făcu teroare și la albanezi. Da. Apoi, 1887 a fost a treia ardere. Căci beii care erau în împrejurimi le cereau taxe și întârziară, precum este lucrul comerțului, merge, nu merge. Și ei le cereau apoi. Veniră de făcură din nou o ardere și nu numai ardere, dar și furară și toate celelalte. Aceasta fu a doua ardere, care venea de la Tepeleni, de-ai locului, din împrejurimi. Apoi, a treia era în timpul Primului Război Mondial. Atunci erau două blocuri care se luptau. Și se sculau cete pentru apărarea Albaniei. Sali Butca, care era un bei din Butca, din Colonia, era cu ceata lui și voia să treacă și prin Moscopole și punea steaguri. I-au zis „nu trece prin Moscopole”, ăștia, să le spunem grupul lor, „câ ai și pe alții după tine”. „Nu. Vreau să trec”. Și aceia, apoi,

după ce intrară înăuntru, ieșiră de sub comanda lui Sali Butca și furară, arseră, răpiră. Și aceea fu a treia ardere a Moscopolei.]

[límba íásti únă isápi]

un reportáj ți spunéá tu tiliórasi / ți aviá luátă nsus *omos sti Rumánia psilá* tu sínurí
cu Muldavíja / spuńiá rēmán [románi] ^ármáni irá cum^ú irá p^árínțá! a noê unórá //
cu ca! cu strúnga di o_i cu vilénđi cu stranli cum l_i-avéá muméńli a noásti //

[Ș-aduțéá mult^ú] mult^ú únă ísápi tîș cánda irá oámiń! -a noê // ațél! aviá fuđítă di-
aúá di Sé!a di Sus^ú / Sé!a di Súpră]

Nu ștíu di [ε] di-ú aviá fuđítă unórá irá tîș când^ú irá rămánil! de-a noê / cum irá a
noê
unórá//

[ma i-avđăș cum^ú zburá?]
tîș ca noi //

[tuș ca noi]
[ș-irá románi?]

răméń irá //

[așéti?] [románi dit Moldavíjé]

nu / nu / di Rumuníje irá/ di Rumuníje irá/ Rumanii / sínur^ú cu Moldova / sínur^ú cu
Moldova / ne //

[noi tu pártęa ațéá di Románíja tut^ú Moldóva đățém / ma Moldóva dit^ú Rămáníje //
Moldóva di căt aúá ș-Moldóva di căt acó //

[tut^ú Moldóva dățém^ú / ma i Moldóva noástră dit Románía]

ma límba íásti únă isápi //

[ună isápi íásti / așé íásti]
[tánúș mínti văr^ú zbor^ú dit^ú Románíja?]

e tóra ți t̃ânúı̃ ? / míni avđám̃ ̣̣-āp̃ámáș̣̣ cu gúra jdișcl'ísă / că ap̃ámáș̣̣ cum că țe
cã zbuḡ^há ca noi // l'-aviá luátă grétĩe tu ... așéti [tu televízii] /ș-li skiřá țeã s-li
g̃ ivisiástă / ș-míni l'-adukám̃ cu zboáp̃ali / așéti //

[e'l đăc̃ képt̃ cum đățém̃ noi kept̃]

ne / g̃ íni cum đățém̃ noi g̃ íni //

e /așé g̃ini [e așé iásti]

așé irá //nu vręám z-g̃ ivisést̃ cum li đițęã cá lę-adukám̃ cum̃ li đițęã //

[așé iásti] //

[Hilea Bazinos, grai fărșerot, 56 ani, Cristalopighi, Grecia]

[limba este aceeași]

– Un reportaj ce era arătat la televizor, ce era luat din România, de sus, la granița
cu Moldova, îi arăta pe români, români cum erau părinții noștri odinioară: cu cai,
cu strunga de oi, cu cergi, cu straie cum le aveau bătrânele noastre

[semănau mult]

mult / la fel / la fel cum erau oamenii noștri //

[ei plecaseră de-aici din Selia de Sus²]

nu știi de unde plecaseră odinioară/ dar erau aidoma aromânilor noștri / cum erau
ai noștri odinioară /

[dar i-ai auzit cum vorbeau?]

la fel ca noi

[la fel ca noi]

[și erau români?]

români erau

[români din Moldova]

Nu, nu. Din România. Din România erau.

[la graniță cu R. Moldova]

da

[Aceleși părți din România noi tot Moldova îi spunem, dar Moldova din România.]

S2: Moldova din partea asta și Moldova de dincolo.

[tot Moldova o numim]

S1: da, dar limba este aceeași

² Selia de Sus – așezare de aromâni fărșeroți lângă orașul Veria (Grecia).

[este aceeași, așa este]

[ai reținut vreun cuvânt din România?]

e, acum ce am ținut minte? eu auzeam și am rămas cu gura căscată / că am rămas [așa] pentru cum vorbeau. La noi îi prinseră grecii în televizor și le scriau [= le subtitrau vorbele] ca să poată fi citite. Și eu le înțelegeam cuvintele.

[Și ei spun *chept* cum zicem noi *chept*]

Da.

[*ghini*, cum spunem și noi *ghini*]

Da, așa: *ghini*.

[Da, așa este].

Așa era. Nu vream să citesc cum le ziceau [subtitrau] pentru că le înțelegeam cum le spuneau.

[Așa este].

[*ḍálă, gíză, ḍăr*]

[cum s-adără ḍala? ți i ḍála?]

ḍála ... amín láptili tu turbulíță/ ála s-lu-alášĭ únă ḍúuă tu kéli/ i tu alt^u vas^u/ ta si [ε] ja n^ham^u di csină/ i tu kéli i tu gâdán / j-ḍapóĭa lu-amín tu turbulíță/ ála s-híbă táhina tu arătĭmi/ ș-ul^u baț cu lému nund^u tu turbulíță/ ési umt^u/ șe-aléđi umt^u di bătéri/ ș-ațeă țe-arămăni ḍeapóĭa/ tútă láptili țe-arămăni/ ḍálă / ațeă-i ḍálă // ḍeapóĭa câ ési umt^u și-arămăni ḍálă// ațá-i ḍálă/

[gíză ți iásti?]

gíză ésti ațá ți z-ḍăș^u ḍeánávra //

[ḍă nínga nă oără/]

ți ... herg ḍăru / lu herg ḍăru/ lu-astáy/ ți ḍăș^u míni / lu-astáy ḍ^ățém/ ș-ési gíză/

[și ḍăru / di-u s-făți ḍăru/ di-u iási]

ḍăru iási dit^u caș^u //

[ma cum /cum s-făți ḍăru/ ți-i faț a cășuĭ ca s-iásă ḍăr^u?]

nu lu văḍúș cum lu vig^lái așearnoăptea? lu frănđ ș-lu-amín tu sticătoári ș-ḍăru cádi mpádi/ cășu arămăni tu sticătoári/ ș-ațel^u i ḍăru ți cádi tut^u / ș-ațel^u ḍeapóĭa lu bađ ăn foc/ lu astălém ș-ési gíză //

[grai fărșerot; Lefterie Trășu, 63 de ani, Cristalopighi, Grecia]

[zară, jintiță, zer]

[Cum se face zara? Ce e zara?]

Zara ... pui laptele în putinei dar să-l lași o zi în burduf sau în alt vas ca să ia puțină acreală, fie în burduf, fie în într-un vas de lemn. Și după aceea, îl pui în putinei, însă să fie dimineața, pe răcoare. Și-l bați cu lemnul [= mâtca] înăuntru în putinei. Iese untul, se alege untul prin batere și ceea ce rămâne apoi, toată, laptele ce rămâne, zară, aceea e zară după aia, că iese [= se alege] untul și rămâne zara. Aceea-i zară.

[Ce este jintița?]

Jintița este ceea ce-ți spusei adineauri.

[Spune încă o dată.]

Ce ... fierbi zerul. Îl fierbi zerul. Îl brânzești, ce spusei eu, îl tai, spunem și iese jintiță.

[Și zerul, de unde se face [= rezultă] zerul, de unde iese?]

Zerul iese din brânză.

[Dar cum se face zerul? Ce-i faci brânzei ca să iasă zerul?]

Nu văzuși cum l-am vegheat [= urmărit] ieri seară? Îl frângi și-l pui în strecurătoare și zerul cade jos. Brânza rămâne în strecurătoare și acela e zer care cade tot. Și pe acela apoi îl pui pe foc, îl brânzim și iese jintiță.

[múma meă]

[Olivéra, đă nihámu di múma táu]

Múma meă Fánca irá mult^u mintiménă //

[cum^u u-aclima múma ta?]

Fánca // ș-noi u-aduțém đe-amínti cáfi đúu //đăc^u că aístâ mulári va irá țivá importantă ahăt^u cățe u aduțém^u cáfi đúu đe-amínti/ ăń đeadi ahtári prácsi ș-ahtărⁱ búni lucrări ți li purtám^u nínga/ bână mult^u kiró // avęa nauđățiȳinyiț đj^{an}/ ș-u-acățám^u noi //

[câț an bână?]

naudățiȳinyiŧ // míni-n pári că noi armăni! bână^ŧ căma lúngu cǎte noi avém uminitáti și nu fățem^ŧ múlți urúti lúcri, ní pári tu bánă/ ș-nă-bână^ŧ cămu lúngă bánă// așé pǎn-tóra ári spúsă/ e múma m a totăna đăteá când^ŧ nǎ vid ám^ŧ vǎrǎ gr áu nv ástǎ đǎț á s-nu l'i calț tu-aúmbǎ áli nv ásti/ că țé jǎsti sac ligát/ nu știi ți poártǎ aț á di múmǎ-ńa n-ári arǎmǎsǎ//

[grai fărșerot; Olivera Babovsca, 32 de ani, Bitolia, R. Macedonia]

[muma mea]

[Olivera, zi [= povestește] puțin [=ceva] despre bunica ta?]

Bunica mea, Fanca era foarte inteligentă.

[Cum se numea bunica ta?]

Fanca. Și noi ne-o aducem aminte în fiecare zi și se zice că această femeie trebuie să fi fost cineva atât de important, căci ne-o amintim în fiecare zi. Mi-a dat o asemenea învățătură și atâtea lucruri bune pe care le păstrăm încă. Trăiau mult odinioară. Avea 95 de ani și noi am apucat-o [= am cunoscut-o].

[Câți ani a trăit?]

Nouăzeci și cinci. Mi se pare că noi aromânii trăim mai mult, căci noi avem omenie și nu facem multe lucruri urâte [= rele], mi se pare, în viață. Și trăim [= avem] o viață mai lungă. Așa ni s-a spus până acum. Și bunica mea totdeauna zicea, când vedeam vreo femeie gravidă, zicea să nu calci în umbra femeii măritate, căci ea este sac legat: nu știi ce poartă. Asta mi-a rămas [=știu] de la bunica mea.

[istoriia cu úrsa]

[dǎ ș_áistǎ istorii cu úrsa]

îi đǎș^ŧ a fiátǎlii ti cǎn // cǎte ți ar^ŧ ma múltǎ mínti ti nǎscǎnț oámiin / ma múltǎ mínti // afa únǎ úrsǎ cu doi níț // nǎ măcǎ tutíputa / nǎ măcǎ cǎprǎ //și neș^ŧ ta s_afi^ŧ / ta z_ved^ŧ ca ți pat^ŧ cǎpǎr // ș_u_afi^ŧ cu dól'i níț // cându_agudii dól'i níț / mářǎ s_umplú ta s_mi măcǎ// ș_aveámú_un^ŧ cǎni // tárcú cǎnili dininte s_u_acáțǎ de_ acó țea s_toǎřǎ cu nǎs^ŧ / ta s_scap^ŧ míni / și_așé ascǎpái //

[ascǎpǎș]

– scǎpǎ j_d_un^ŧ porc^ŧ aistu_ao //

[ia đǎ ș_ațǎ cu pórcu]

lu_ave_agudítă pórcu / lu_aveá pliguítă // așé dățéț voi pliguítă ? //

[așé dățém^u pliguítă]

ș_aveá hipt_un^u plisc^u // avém^u pliscurⁱ múlți noi nđeánă // míni lu văđúⁱ / ma đăș^u nácă aveá psusítă / că cǎnⁱ li lu_aveá acățátă di nđeánă ș_lu strî^uđđeá așéⁱ // u sculái tuféka únă oără s-u da^u // dáu orⁱ // nu i_u ded^u // ș_tu_ățeá sáti bítú tiléfonu / ș_neș^u s_ascúlt^u tiléfonu așéⁱ dit^u gēpi // ș_cu_únă mǎnă țaneám^u tuféka // ș_ățél^u ți s_siliⁱđ di nun ta s_fúgă / ș_mi_află_n cáli míni // ș_n băgă mǎna aó și mi_arucă đáⁱ métri // mi_arucă na stǎnga // j_de_acó gǎđúⁱ tu nǎscǎnti pliscuri așéⁱ // ma irám^u lișór^u // ma s_irá vǎr^u ți s_irá gras^u nihámă u s_aveá cǎrpátă mpádi //

[și_așé scǎpáșⁱ]

așé scǎpái

[– cai ti luǎ tiléfonu]

– dhimarhós ți_avém^u kirútă //

[grai fǎrșerot; Tache Abrazie, 46 de ani, Florina, Grecia]

[cu ursul]

spune istorioara cu ursul / îi spusei fetei despre cǎini de ce au mai multă minte decăt niște oameni / mai multă minte // era un urs cu doi pui / ne mǎnca animalele domestice / ne mǎnca caprele // și mersei ca să o gǎsesc / ca să vǎd ce pǎțesc caprele // și o gǎsii cu amândoi puii // cǎnd îi lovii pe cei doi pui / cel mare se înălță ca să mă mǎnǎnce // și aveam un cǎine / îi trecu cǎinele pe dinainte și o apucă de acolo ca să se întorcă cu el / ca să scap eu / și așa scǎpai //

– ăsta de aici a scǎpat și de un porc (mistreț)

[– ia spune-o și pe-aia cu porcul]

îl lovise (cu pușca) pe porc, îl rǎnise //

– așa spuneⁱ voi, rǎnit

[– așa spunem rǎnit]

își infipsese un lemn de plisc (un arbust cu lemnul dur) / avem mulți arbuști de plisc pe deal // eu îl vǎzui / dar îmi spusei că poate murise // că cǎinele îl apucase de sus și îl strǎngea așa // ridicai pușca să trag o dată // nu am tras de două ori // și în momentul ăla sună telefonul / și mă dusei să ascult la telefonul pe care îl aveam în buzunar // și cu o mǎnă țineam pușca // și ăla se repezi dinăuntru să fugă și mă gǎsi în cale pe mine // și-mi puse mǎna aici și m-aruncă zece metri / mă aruncă la stǎnga / și de-acolo căzui în niște arbuști de plisc așa / dar eram ușor / dacă ar fi fost unul puțin mai gras n-ar fi crǎpat jos //

[– și așa ai scǎpat]

– așa scǎpai

[– cine te-a căutat la telefon?]
– primarul pe care l-am pierdut //

[cum-vinim-Óhârda]

[ș-avéț vinítă di Bęála di Súpră auáți Ohrida]

da/ di Bęála di Súpră//

[di căț an hiț auá Óhrida?]

di tu ... únă níli náu súti doįsprăýínýiț ánu/ víniră tátû-n^u ș-máma me tu Bítuli [tu Bítula] doį an șiđură Bítuți /ș-tu únă níli náu súti paįsprăýínýiț /dúpa doį an /víniră Óhârdă/ astúmțina Óhârd arâmásiră // mașí tu-aișt^u țoc^u h^șim^u tóra/ ęa de-astúmțina esc^u auáți/ tuț h^șim^u/ auáți//

[múltu ġ ini hiț]

[đásit^u că vinit^u di Bęála di Súpră/ víniră muț armăń Óhrida auáți astúmțina?]

di Bęáta di Súpră / di Bęála di Súpră Óhârda vini maș proț armăń di Bęáta di Súpră / ți víniră di Óhârda irá tátû-n^u ș-nána me [próțăl] ți víniră di Mbęála di Súpră// [așé] de-apója acâțără di Bęála di Súpră căma / căma neqá víniră oámin di Bęála di Ğós^u/ di Cămpu víniră cama armăń//

[ațéj di Bęála di Ğos^u tut fărșiróț irá]

nu/ mbăťót/ mbăťót/ tu Bęála di Ğos^u avęá-n si pári maș dáu trej familij fărșiróț/ aťanț ęrá mbăťót [aței zburá áltă soj di noj di fărșeróț] áltă sója/ cam z-vâ đăc^u/ căti văr^u zbor^u cămu áltă sója/ așé// grea ca áltă sója/ ne-akicășám^u/ ma ne-akicășám^u mult^u ġ ini/ că ju ți e nsus^u/ cu cai armăńam^u căđútă tu/ tu/ așéți tu dijalóg^u/ límba nâ iásti únă soj ș-tútă iásti/

[așé iásti únă soj iásti ș-ni-akicășím^u]

[di d-ju avęá vinítă arămăńij Bęála di Súpră?]

Bęála di Súpră sănt^u vinít di ... dit^u Albanii//

[știj d-ju dit^u Albanii?]

ă /șciu / părinti'la mel' znaçi [adică] pápl'én/ pápu_săn^u viniť di Muzăkije//

[Muzăkije [dit^u cămp^u/ dit cămpije]

Muzăkije [Muzăki]

Muzăkija/ tamám acó iu v-acăță/ acó di gos^u cătă la mári/ di /dit^u Albania/ míni
șciu că Muzăkija/ áltă sói/ așé spunčá/ așé spunčá tátă-nu//

[j-vă dăteá muzăkárⁱ acóti?]

iu tu ...? nu/ fărși... [σ] [fărșirót] fărșirót [fărșirót vâ dăteá]
fărșirót/ maș mbeála di gos^u [ε] [k] mbeála di súpră aveá maș cáma mult / mult
cáma mult/ mult arčá fărșerót// ma néma avč mbeátót//

[fărșirót^ul míni știu că lucrá mult^u cu óili] cu óili/da/

[așé / știⁱ așé ți lucrá cu oⁱ așé sâ-n dăť ți s-făteá/ căti oⁱ aveá/ cum irá cupija?]

ia/ așé z-vă spun^u míni z-vă spun^u că / tátă-nu^a meu nu_ári/ nu_ári lucrátă cu oⁱ
puté / nu poté/ năș_áre ngustítut/ năș_áre cu cum z-dăc^u cu restauránt //

[grai fărșerot; Ndonga Labro, 76 de ani, Ohrida, R. Macedonia]

[cum am venit în Ohrida]

[și venirăți din Beala de Sus aici în Ohrida?]

da/ din Beala de Sus /

[de câți ani sunteți aici în Ohrida?]

de la...anul o mie nouă sute douăzecișidoi / veniră tatăl meu și mama mea în
Bitolia/

[în Bitolia]

doi ani stătura în Bitolia / și la o mie nouă sute douăzecișipatru / după doi ani/
veniră în Ohrida / și de-atunci rămaseră în Ohrida / numai în acest loc suntem și
acum // uite / de-atunci sunt eu aici/ toți suntem aici//

[sunteți foarte bine // spuserăți că venirăți din Beala de Sus // Veniră mulți aromâni
aici în Ohrida atunci?]

Din Beala de Sus veniră doar primii aromâni / primii aromâni care veniră în Ohrida erau tatăl meu și mama mea//

[primii]

ce veniră din Beala de Sus//

[așa]

apoi/ începură din Beala de Sus// mai încoace veniră oameni din Beala de Jos / din Câmp veniră mai mulți oameni//

[aceia din Beala de Jos erau tot fărșeroți?]

nu/ mbăloți//

[mbăloți]

mbăloți / în Beala / [ε] [K] în Beala de Jos erau fărșeroți / mi se pare/ numai două trei familii/ ceilalți erau mbăloți//

[mbăloți / a/ aceia vorbeau alt fel decât noi, decât fărșeroții?]

nu

[dar...]

alt fel ... / cum să vă spun / câte o vorbă / puțin diferită / așa/ grăiau puțin diferit //

[ne înțelegeam]

ne înțelegeam / ne înțelegeam chiar foarte bine //că oriunde sus cu ce aromâni am făcut conversație graiul ne este la fel / cu totul la fel //

[așa este / la fel este / și ne înțelegem// de unde veniseră aromânii în Beala de Sus?]

în Beala de Sus sunt veniți din Albania//

[știi de unde din Albania?]

ă ... / știu// ă ../ părinții mei adică bunicii [= din partea bunicului]/ bunicul / sunt veniți din Muzachia //

[din câmp / din câmpie]

Muzachia

[Muzachia]

Muzachia / exact acolo unde v-ați oprit / acolo jos spre mare / din Albania // eu știu că e Muzachia / altfel .../ așa spunea tatăl meu//

[și acolo vă spuneau muzăchiari?]

unde/ acolo?/ nu / fărșe.../

[fărșeroți?]

fărșeroți

[fărșeroți vă spuneau]

fărșeroți / fărșeroți ... / numai în Beala de Jos / [K] în Beala de Sus erau mai mulți / mult mai mulți / mulți erau fărșeroți / nu existau deloc mbăloți //

[eu știu că fărșeroții lucrau mult cu oile]

cu oile / da/

[așa /știi așa cam ce lucru făceau cu oile?/ câte oi aveau / cum era turma?]

uite / așa / să vă spun eu // să vă spun că tatăl meu nu a lucrat cu oile niciodată //

[nu/ niciodată?]

el era administrator // el era / cum să zic / cu restaurant//

[pitiġúni Șípsca]

[când^u s-pitâđcă fićóru/ pínă tu pitiġúni apruká vărâ númă?]

S1: trei đáli/ trei đáli il^u tñé/ đeapóia il^u pitiđá//

[trei đáli/ după trei đáli il^u pitiđá?]

așé/ ia/ după trei đáli il^u pitiđá/ đeapóia il^u duțám^u la biserică/ il bágá núma ș-núna núma /núnu//

[caı bágá núma fićóruı?]

męa su acătóm noi núna tı avém^u tını//

[așéı]

e/ ațcă^u duțá un^u peșkírâ t-ı-aduná calamánă núnt^u//

S2: destiméli

S1: distiméli/ e/ noi Gręáva distiméli dăţęám^u//

S2: a//

[aşéti]

S2: ş-noi vrem sâ zburăşti ca cum^u şti

S1: disitiméli dăţęám^u Gręáva când^u irám^u fęátă// aųá dăc^u peşkír^u/

[tími di Greáva eşti?]

S1: di Gręáva esc^u/ di Grabóva/

[ş-ai vinită-ncoáti]

S1: mi mǎrtái aųáti//

[ti mǎrtáşi/ când^u ti mǎrtás tíni? cîţ an avęái?]

S2: di cîţ an irái?

S1: di cǎţ an arám^u/ opsprădăti di an//

[opsprădăti di an/ mult^u tímiră]

aųáti am^u tóra patruđăţşopt^u di an //

[e/ z-bânéd] //

[grai grabovean; Olga Pala, 79 de ani, Grabova [măritată în Şipsca], şi Lindia Bărdila, 42 de ani, Nicea [măritată în Moscopole], Albania] [botezul la Şipsca]

[Kemal Atatürk şi Eléni Carínte]

Kemál Atatürk înviţá liţéi di ... di-askére Bítule // şi Bítule s-arisi c-ună muşată armăná/ di vǎr^u mári avút^u parmatéftu cai^u avęá paranúma Carínte/ fęáta şę-aclíma Eléni Cǎrínite/ şę ştie că nǎsă tátă-su nu^u didé/ ş-ună şęără nǎsă fęáţę muabéţę cu nasiré dę-aţél^u cadét^u/ Kemál Atatürk/ Kemál Mustafá Atatürk / şi fuđi dę-acasă ca fugătórá fǎrá izine di părinte/ di părintii/ şi aţęá dúu aţę [k] şi nęási tu vǎrnă cásă z-doármă di vǎrnă lálă dę-al Kemál Atatürk/ şi aistu tátă-su erá múltu ... avęá máre autoritáte tu ... ca ... ca avút^u/ pármatéftu di Bítule// nęáse řa piliţái/ şi că ştiá cai i tátu-aţ Kemál// ş-nęáse la cásă aţăţú i a tátă-sui şi nęási u řo// áma

Bítule s-avđǎ ațǎ muabéte că fuđi aístǎ ș-cǎ únǎ sérǎ irǎ tu cása cu Kémál Atatúrc/
dup-ațǎ am^u țivǎ ... ġuvásitǎ cu dúpǎ ațǎ / j-dúpǎ ațǎ ġini Kémál Atatúrc/ đǎ-apóia
vínirǎ ațǎ ți u sculǎrǎ sculǎrǎa tǎnirilor^u túrțǎ/ cǎ đǎ-apóia dup-ațǎ
s-șǎațirǎ ofițér!/
bitisí Académia di askére Șărúnǎ/ bitisí sépte dețembǎr Bítule/ ș-
ca și ampǎrțǎrǎ/ aístǎ u țo tǎtǎ-su și u mǎritǎ trǎ ațǎ cǎrǎcu ți lucrǎ la nǎș^u tu
dúġǎnǎ luġ și bǎnǎ Bítule nǎșǎ// Eléni Carínțe eré mulǎre caġ Kémál Atatúrc mult^u
u vrǎ ca-armǎnǎ di Bítule//

[grai mbǎlot; Iordan Tǎrța, 61 de ani, Beala de Jos, R. Macedonia]

[Kemal Ataturk și Eleni Cǎrinte]

Kemal Ataturk învǎța la liceul militar din Bitolia // și în Bitolia s-a iubit cu o
frumoasǎ aromǎncǎ a unui mare negustor avut / care avea numele Cǎrinte // fata se
numea Eleni Cǎrinte // se știe cǎ tatǎl sǎu nu o dǎdea pe ea (de nevastǎ nn.) // și
într-o searǎ ea a intrat în vorbǎ cu un cadet/ Kemal Ataturk / Kemal Mustafa
Ataturk// și plecǎ de-acasǎ / ca fugarǎ/ fǎrǎ voie de la pǎrinți/ de la pǎrinți // și în
ziua aceea/ acela/ [k] și se duse într-o casǎ sǎ doarmǎ / la vreun unchi de-al lui
Kemal Ataturk// și acesta/ tatǎ-su/ era foarte .../ avea mare autoritate ca ...ca un om
avut / negustor în Bitolia // se duse la polițist // cǎ știa cine era tatǎl lui Kemal // și
se duse la casa aceluia / a unchiului lui / și merse de o luǎ // dar în Bitolia se aflǎ de
acea poveste cǎ aceasta fugi și cǎ era în casa unde era și Kemal Ataturk // dupǎ
acea am citit ceva cǎ dupǎ aceea vine Kemal Ataturk / dupǎ aceea veni aceea ce o
ridicǎrǎ revolta Junilor Turci / cǎ dupǎ aceea se făcu ofițér/ terminǎ Academia
militarǎ la Salonic / terminǎ la „7 decembrie” în Bitolia / și ca și cum se despǎrțirǎ
/ pe aceasta o luǎ tatǎl sǎu și o mǎritǎ cu acel servitor care lucra la el la dugheana
lui și ea trǎia în Bitolia //Elena Cǎrinte era femeia pe care Kemal Ataturk o iubea
mult / ca aromǎncǎ din Bitolia//

[spúsirǎ áltǎ feátǎ]

[așé/ ġa đǎ nihám^u cum^u s-fǎțǎ cu feátali]

S1: feátǎ.../ avǎ pátru feáte/ fu únǎ feátǎ ma mǎrǎ/ nu ǎrǎ ahǎt^u mșǎtǎ/

[așé]

u cǎftǎrǎ/ đǎsirǎ c-ațǎ feátǎ nu u șțǎ fićórlu cǎri feátǎ ǎrǎ// e/ va ġǎsǎ nǎfóarǎ ș-u
veǎdǎ// ișirǎ nǎfóarǎ j-veǎdǎ ș-scoásirǎ ma níca/ ǎrǎ ma mșǎtǎ ațǎ// u viđú/

u-arisí/ ne/ va isusím^h [k] va u susímu// dúsiră la isusíri/ spúsiră álta// márça//
 marça nu fâțgá/ erá strâmbă çará ađinatâ/ çará [...]/ a/ bre/ nu çará țca/ el^h/ lăjlu
 corb^h/ «nu viđúi eų ațgá/ viđúi álta/ çará mșátă»// «oh! / ațca çará»// vrço [ε] iο nu
 viđúi ațgá/ l-o păpusíră/ l'-u dğádiră/ u lo dçapóá//

[ma cum l'-u dğádiră?]

l'-u dğádiră câ-țé..// i l'-u dğádiră câté ipukipsí γrambólu//
 S2: [ε] ma no/ nu va u l'ai/ va măt loc^h/

[ma nu-l' dğádiră prícâ cáma mári?]

îl' dğádiră páj cára/ îl' dğádiră prícâ/ ála îl' dğádiră ațgá ți nu vrçá//

[mărátu fiçór^h// când^h s-fâțgá aístâ/ tu ți kiró?]

S1: ațgá s-fçáți ma nâpói di noi //

[grai pindean; Aglaia, 73 de ani, Samarina, Grecia]

[arătară altă fată]

[așa / ia / zi puțin cum se făcea cu fetele [de măritat]?]

fată.../ erau patru fete // fu o fată / cea mai mare / nu era așa frumoasă//

[așa]

o cerură // ziseră [= crezură] că pe acea fată nu o știa feciorul care fată era // da // o
 să iasă afară să o vadă // ieșiră afară să vadă / și o scoaseră pe cea mai mică // era
 mai frumoasă aceea // o văzu / o plăcu // da// vom logodi / [k] o vom logodi // se
 duseră la logodnă // spuseră [= arătară] pe alta // pe cea mare// marea nu făcea [de
 el (n.n.) = nu era bună] // era strâmbă / era slabă / era ...// a / măi / nu era aceea / el /
 săracul / «nu o văzui eu pe aceea / văzui alta / era frumoasă»/ «nu / aceea era»//
 vrea [ε] ... eu nu o văzui pe aceea / i-au impus-o / i-o dădură / o luă//

[dar cum i-o dădură?]

i-o dădură căci...// i-o dădură căci îl promisese pe ginere

S2: și «dacă nu / nu o să o iei / o să mănânci pământ»

[dar nu-i dădură zestre mai multă?]

S1 îi dădu zestre /îi dădură zestre / dar îi dădură și pe cea pe care nu o voia//

[bietul băiat // când se făcea [= întâmpla] asta / în ce timp?]

aceea se făcu după noi [=după nunta noastră].

[feáta mșátă ș-feáta urátă]

auá tu hoár^á-ná ęrá un^ú fićór/ vidęá ^unâ mușátă ș-únă urátă// îl didęá niveásti/ c-atúmțina li didęá feátili// și má-sa đęa «lăi fráti nu fáti ațęá mșáta ș-lom^ú uráta»// «oh mámo»» đátęá el^ú/ «voj s-l'au mșáta».

S1: uráta ęará ma nećukirá ///

e/ lásă z-veđ tóra/

[z- đácă doámna]

e/ đási má-sa/ «va mi mut^ú únâ đúuă j-va mi dúc^ú la mșáta/ z-dúsi la mșáta și-l' đási «vręam nhám aluát / lęa feátă/ di căpisteári»//

voj cum îl đátęá ațęá ři frăm^údăm^ú?

[căpisteári]

căpisteári// đási ęa «u, tétu si-z daų căt^ú vrej»/ mșáta// ș-scoási ęa cáșt^ú căt^u scoási îl đęádi múlt^ú aluát^ú //

S2: câ nu^u aveá látă căpisteárea dip^ú//

S1: z-dúři la uráta «álea feátă» đási «vręam nhámu aluátu di căpisteári trâ [ε] đási/ trâ řitrięe / va-n dai nhámă «a lęa tétă aer^ú frămdái» đási «și-u lai căpisteárea»/ a uráta /s-dúři la hílu-su și-l đáři/ «m-tęa mșátă cítu aluátu?» «la uráta nu-n đęádi câ nu-aveá câ ęará látă căpisteára» đáse// «áide máico» đáse «z-lómu a uráta» đáse «ș-alásu mșáta» đáse //

[grai pindean; Aglaia, 73 de ani, Samarina, Grecia]

[fata frumoasă și fata urátă]

S1: aici în sat era un fecior / vedea [= îi plăcea] o frumoasă și o urátă // îi dădeau nevastă [îl însurau] / că pe-atunci le dădeau fetele // și mama sa spunea «măi frate,

nu trebuie să o luăm pe aia frumoasa» // «nu, mamă»// zicea el // «vreau să o iau pe frumoasa»

S2: urâta era mai gospodină//

S1: ei / lasă să vezi acum //

[să zică doamna]

da

zise mama sa / «o să mă ridic într-o zi și o să mă duc la frumoasa» // se duse la frumoasa și-i spuse «vrem puțin aluat / măi fată / din albie» // voi cum îi spuneți la aia în care frământați?//

[căpisteari [= albie]

albie // zise ea «o / mătușă / să-ți dau cât vrei» frumoasa // și cam așa / ea cine știe cât scoase // îi dădu mult aluat //

S2: că nu spălase albia deloc//

S1: se duce la urâta / «măi fată» /zise / «vrem un pic de aluat din albie» / zise/ «de leac / o să-mi dai puțin?» // «măi mătușă, ieri am frământat» / zise / «și spălai albia» / urâta [zise (n.n)] // se duce la fiul său și-i zice /«uite, frumoasa cât aluat îmi dădu? urâta nu-mi dădu /că nu avea / că era spălată albia»// zise / «aide, maico» /zise/ «să luăm urâta» / zise/ «și las-o pe frumoasa»/ zise//

[grai pindean; Aglaia, 73 de ani, Samarina, Grecia]

[alăcsířea a lăptilúı]

[vără adéti řtiř să-n đătét așé când^ı alácsíř lăptili cu alř cai ar^ı lăpti/ fătét?]

s-alácsím lăptili cu alř s-adărămu cařu-așé? ațalı ř-adărám unăoară palá ř-adărám^ı //

[ma řtiř sâ-n đăt vără adéti de-ațéá? di văr^ı kiró? / đă-n]

řtiř di văr^ı kiró cumı-adără pápań! / ună đúu řa Níclu/ ună đúu řoam řo lăpte// ř-lı-adărám cař^ı// ațéá řtiř// lăptilı-a luı luám^ı řo/ dáu đáli / treı đáli// alánti treı đáli l-dădeám^ı// lánâ tóra teleftéřa ř-adăra pápańli// ma noı tóra vâ đářu cá adărám^ı ma múlti oı cathi únu/ [ε] am^ı oř súti di nûmáli//

[(e) căti?]

op_súti di nûmál'i

[únă sûtă?]

op_súte/ op_súte/ dáu cupiî căti pátru súde/ [aşéti]/ dáu cupiî căti pátru suti //

[ş-căţ picurărî ai?]

doi / pŕáti ún^u/ chtë am-ş_ficórli //

[ai ş-ficórli cai aĝútă]

e!

[aşéti]

tóra aveám doi/ únu vđi tóra câ vini^{ră} dóli ficórî di híma/ aţél^u ficórlu-a meŭ de aşără çarâ a meŭ/

[a tău]

aţél^u lucrăđă makínă/ lucrăđă aftukínit^u mári/ astâmâţi tóra/ ári ş-tóra dáu trei cupiî ŧe-a dárâ aţél^u lúcu/

[ári]

doi sündu / doi sundu//

[iu ári? tu ŧi horî auáŧi Samarínă?]

aéstu ŧi vini tóra auá / ça/ z-dúŧi cáthi an^u cu çôárili híma/aést^u ŧi çarâ tóra auá //

[cu çicôárilu z-dúŧi?]

cu çicôárili z-dúŧi auá aţél^u çáste / [nu cu makína?]

çáste oŧ cu makína //

S2: nu pŕa z-dúcă/ chtë va s-múlgă// tóra toámna nu áre mulçeáre/ j-dúsi nihámu//
aéstu auá/ dúsi //

[căti đáli fáŧi?]

fáti un^U meś^U/

[un^U meś^U fáti pi çiçoári]

[ş-pi-iu neađi pit^U múnti?]

fúđi ísi híma Griviná / ş-ísi híma Calabăcă/ Discátă //

[pit^U ți horı tręáti?]

túti hoári li cāti suntu de-aúá până Lárisa//

[poť să-n dăť cătivá așé niscănti]

po₂ zđăc^U i_o/ ahurháști dea_oa_o/ Poliméřa/ Filipéji/ Zmicsęa/ ma híma Anávrita/

Γrevená/ Discátă// măyiripsęáști cálęa/ ári cațaról^U //

[așé?]

adárâ macaróni/ adárâ fâsúl^U//

[ş-fúđi cu mul'éri li ma ş-fără?]

fără mul'ári //

[fără mul'éri]

nu u l'a mul'áręa/ [nu u l'a mul'áręa]//

s-adúnâ paréi c-unu_{alt}^U/ cásti nínga un^U/ sun₂ dau₂ cupíi/ cu trei bârbát/ poáti trei/ poáti pátru/

[poáti pátru/ așéti] [ş-ma nínti fuđeá tútă hoára ma maş bârbát]

tútă hoára vđea/ me_a tu [...] únă níli náu súti pân tu únă níli náu súti şaptiđăti /

[únă níli náu súti]

e tóra şaptiđăť [...]

[ş-ți ncărcát^U pi ca' ş-pi yumári]

ngărca tútă páđęa/ i ți aveám^U di mul'éri/ túti li ncărcám nal^U/

[vilénđi túti]

vilénđi / skini₂ ațęá únă çidiri țe-aveá/ çidiri-i dâțęám noi/ bâgá ca skini₂ așéti/ ațęá

u-adârá di căprínă di căpri/ nu bâgá.../

[țęa s-nu tręácă ápa]

s-nu tręacâ ápa năúntrū/ ȳ-apuftusíj ȳo/ ȳ-avęá mána níca_{acásă}/ tóra mul'érli
 lȳ-arcárâ náparti/ di țisprăđáțȳ di đáli ahăt fáțęám/ vđęám đęapóia/ [așęți]/
 [ș-čilimečáni?] toámna fuđęám [ș-fičórii?]
 áma ęrâj níč^ȳ/ ti luę/ cu mâmăńli pi cal_{anált^ȳ} [pi cal^ȳ anált^ȳ] [mul'érli pi cal'
 șidečá?] e/ ca s-avęá cătă vărâ mul'ári stătęá/ ma mútili di că țȳ-avıá cal' sătęá/
 nu-avęá tuț //

[nu avęa tuț cal'?]

[ș-caj nu-avęá cal' țȳ fáțęá?]

cu čqárlı [pi čičqári?] pi čqári/ [mârátili [ș-țę-avęá tu čičqári? țȳ băgá tu čičqári ca
 s-țánâ așęți?]
 țę avęá!/ băgá póđimă/ țȳ póđimă avęá băgátă atúmțleęa nu ștıȳ/

[băgá țárúh?]

țárúhi/ alțivá ... țárúhi țivá galôč avęá [oh] e!/ di ȳu va lę-avęá ș-țárúhli?!/ țárúh nu
 băgá tuț/ căti vărâ băgá / [caj aveá]/ cáre ȳ-avęá/ z-đâc ȳo//

[ș-caj nu? țȳ băgá? pârpođ]

/ e/ lâpúđ avęá/ lâpúđ di lánă/ grqási lâpúđ/ oh lâpúđ di-așęti țȳ băgám^ȳ noi/
 [cum irá ațęá?] lâpúđli-ațęáli ęára di ... lę-adrá mûmăńli cu mána/ cu vilóna/ cu
 vilóna di lánă di oȳ //

[grai pindean; Gachi, 61 de ani, Samarina, Grecia]

[schimbul de lapte]

[ștıți să-mi spuneți vreun obicei așa când schimbați [= puneți împreună] laptele cu
 alții care au lapte / faceți așa?/]

să schimbăm laptele cu alții ca să facem brânza / așa / pe acelea le făceam odată /
 în trecut/ le făceam//

[dar știi să-mi zici despre vreun obicei din acelea? de odinioară?]

știu odinioară cum făceau cei bătrâni / o zi lua Nicu / o zi luam eu laptele / [așa] / și
 îl făceam brânză / asta știu /laptele lui îl luam eu / două zile / trei zile/ în celelalte
 trei zile dădeam // până acuma în urmă obiceiul îl făceau cei bătrâni // dar noi
 acum v-am spus că făcurăm [= strânserăm] mai multe oi fiecare dintre noi / [ε] am
 opt sute de animale //

[ε] câte ?]

opt sute de animale//

[o sută?]

opt sute / opt sute/ două turme de oi câte patru sute //

[așeți]

două turme de oi câte patru sute

[și câți ciobani ai?]

doi/

[doi?]

poate doi / poate unul / căci am și băieții //

[îi ai și pe băieți să te ajute]

da!

[așa]

acum aveam doi / unul plecă acum / că venira amândoi băieții de jos [= din câmpie]
/ băiatul acela de ieri seară era al meu //

[al tău]

acela lucrează cu mașina // lucrează cu o mașină mare / acuma a încetat [să mai
lucreze (nn.)] / are și acum două / trei turme cu care face acel lucru [= practică acea
ocupație]

[are]

doi sunt / doi sunt//

[unde sunt? în ce sate? aici în Samarina?]

ăsta care a venit acum aici merge în fiecare an pe jos / în vale / ăsta care este acum
aici/

[se duce pe jos?]

pe jos se duce aici // acela este ...

[nu cu mașina?]

nu este cu mașina//

S2: nu poate să se ducă căci trebuie să mulgă [oile (nn.)]

acum toamna nu se mulg oile // a plecat puțin acesta de-aici / a plecat//

[câte zile face pe drum?]

S1: face o lună //

[merge o lună pe jos]
[și pe unde merge prin munte?]

pleacă direct jos / la Grevena și drept în jos la Calabaca / la Discata//

[prin ce sate trece?]
ă!
[prin ce sate trece?]
prin toate satele câte sunt de-aici până la Larisa//

[poți să-mi spui câteva? / așa câteva?]
pot să-ți zic eu / începe de-aici / Polimeri / Filipei/ Smixi/ mai jos Anavrita /
Grevena /
Discata // își fac de mâncare pe drum / au casoletă /

[așa?]
fac macaroane //

[așa]
fac fasole //

[și pleacă cu femeile sau fără?]
fără femeie//
[fără femeie]

pe femeie nu o ia//
[pe femeie nu o ia]
se adună într-un grup unul cu altul / este încă unul // sunt două turme cu trei bărbați /
poate trei / poate patru /

[poate patru / așa// și în trecut pleca tot satul? sau numai bărbații?]
pleca tot satul /uite ... în ...

[σ] 1900

1970

[1970]

da, acum în anii 70

[și ce încărcăți pe cai și pe măgari?]
încărcau toată zestrea / tot ce aveam de la femei / pe toate le încărcam sus//
[pături / tot?]

pături / funii avea / funia aceea / un cort ce-aveau / cort îi ziceam noi// puneau ca niște funie așa / pe aceea o făceau din păr de capră / nu puneau ...

[ca să nu pătrundă apa]

să nu pătrundă apa înăuntru // eu apucaii vremea aceea / o avea mama încă acasă // acum femeile le-au aruncat deoparte // cincisprezece zile / atât făceam / apoi plecam//

[așa / și copiii?]

toamna plecam //

[așa / și copiii?]

dacă erai mic te luau bunicile sus pe cal //

[sus pe cal / pe cai // femeile stăteau pe cai? //]

da / dacă era vreo femeie stătea / dar cele mai multe dacă aveau cai stăteau [pe cai (nn.)]/ nu aveau toți//

[nu aveau toți cai?/ și dacă nu aveau cai ce făceau?//]

pe picioare [= pe jos]

pe picioare?

pe picioare //

[săracele!// și ce aveau în picioare? / ce puneau în picioare ca să țină? așa/ ce aveau=]

ce să aibă! / puneau încălțăminte / ce încălțăminte puneau atunci / nu știu/

[puneau opinci?]

opinci / altceva ... / opinci / ceva galoși aveau /

[aha]

da // de unde să fi avut opinci? // opinci nu puneau toți / numai unii puneau //

[cine avea]

cine avea / să zic eu //

[și cine nu? ce puneau? ciorapi?]

da / călțuni aveau / călțuni de lână / călțuni groși / nu ciorapi de-ăștia ce punem noi //

[și cum erau aceia?]

călțunii aceia erau de ... îi făceau bunicile cu mâna //

[cu mâna?]

cu andreaua / cu andreaua / din lână de oi [îi făceau (nn.)].

[di Băjása]

[ți iásti Válęa Cálďă?]

Válęa cálďă ęásti un^u loc^u țe .../ ma cum să z-ďăc^u tóra.../ ęásti un loc^u tu múnđi/
dúpă múnđile ęáistu auáđi/ acó iu ndjiseęásti/ nu-i ďăc^u aístâ Válęa Cálďa/ [nu-i ďăcu
auá?]

Válęa Cálďă i ďăc^u...//

[nunđęánă] multu nđęánă/ ți ęará ca sóiđ di híma ay'ó/ hílađi mácâ erá tu múnđi ęrá
cálđu lóclu//

[așéđi] [ș-țe áre acóđi?]

múnđi [múnđi] múnđi iásti / ș-ęásti ca híladă / kíladă ęásti //

[așé]

S2: noi vále-i țe^u a tráplui/ i a árăuluđ ma nícu^u/ trop^u/ váli sta latinică ęásti únă
kíladă //

S1: acó iu nđ iseęásti aráulu//

S2: acó iu nđ iseáști aráulu//

[ári príđi acóđi?]

ári di túti ... ári //

[đi ári?] ay'ó ári căpăr/ ári pórđi/ ári z'rcăđ / ári l'ępur! / áyur'đ căpri//

[urși ári?]

[úrsă sígur ári//

[lúpu?]

ș-lúpu e/ tóra ma năpói ári ma múltu ți-avęá próđă! ań/

[nđoáră ýini aísti?/ úrsa/ lúpu?]

ýin^u/ e// ý'ini úrsa// lúpu e//

[făți znii úrsa când^u γ'ini?]

úrša ári vinită a_uá_ia pîrgós^u// a_uá_și ... đăți ținsprăz di đăli/ ș-nisfi tuț irá prî púnti// e/ úrsă/ úrsă/ úrsa trăcú prę_a_uá_/ trăcú prę_acó_și vđi náparti//

[nu s-aspărără níțal?]

e di pâr púnti/ úrsa dę-a_oáti sę-aspâręără/ e/ dę-acló /s- andăprăiră a_uáti// úrsă/ úrsă/ úrsă/ vđi úrsa/ ți v-adără păn tóra?// ș-lúpu ...

[nu măcă oámiń?]

[ma-i vátâmâ?]

ma_ă-aveá măcátă pápăńli noj nu va erám^u//

[așéti]

S3: așe aveám_io pap^u și-n_țea când^u erám^u nic^u ș-mi pitrâțęá_ıuvá s-adún^u i múla/ i váca seára/ i țivá nămále_țę-aveám^u a_uá_acásâ/ nâ mi țęám^u / «cățé nu ti duț?»// «că n-u frică»// «cățé țâ-ı frică// di lup^u j-di úrsă// ca_ști măcă úrsili_ș-lúkii» / ıl_țęam noj / «eráj_tini?

[g'ini đătęá]

úrša ári / ári múltă/ ála nę-adără zníę/ [nu-adără zníę] păn nu_ș-la nămále_ adără zníe că cățé psáni úrsę s-au_ândulțitá tra s-la nămále//

[e'li măcă p_oámi]

ca s-măcă túti úrsili nămáli nu va aveá [...]/ [k] cățé úrsa nu-aveá anáng_ı úti ti cân / úti ti oámiń//

[lilíci ári Váleșá Căldă?]

ári//

ți lilíci ári?

lilíci ári aháti múlti_ți ...nu li_știm^u núma/ nu li_știmu núma [lulúđ] / ári ma múlti di pandú_ di lóclu tut^u/ ári ma mútli lilíci/ soj di soj//

[ți hrómi?]

íti vrej/ íti nu-ți z-dúti míntęa// ș-aróși_ári//

S2: lilíce aróși/ lilíce_țem^u//

[așé]

S3: noi u dățem^u ș mirgânâ/ ațeau úná/ ți-î únă lulúďă/ ațcă ți iásti lilíçe pragmatiké lilíçe pi rămănéște l-dățem ș-a feátílei căté iáste mșátă feáta ca lilíçe/ca únă lilíçe aróșe/ aróșe ca mirgână //

[aróșe ca mirgână/ așé cásti?]

ș-análtă ca fidánă//

[așé iásti] [cânticu aíst^u/ cantic^u iásti]

omos/ ári múlți/ ári múlți/ múlți lilíci/ ți sunt^u și cum sâ-z-dăc^u míni/ votanicá/ nu știú io sâ-z dăc^u/ trâ ýatricó//

[a! ti ýitriji]

trâ ýitrije//

[trâ ýitrije/ așé]

auáti ári ș-múltu le vársam/ varsamó ...//

[...]

[mulț kiń viđúı tu... pe... cálea]

mulț e / kiń créscu sígur auáti//

[dádâ ári?]

ne/ ári dádâ/ e/ iu ári kiń ári j-dádâ/

[ári j-dádâ] [ți iásti dáda?]

dáda iáste ... / la rādâțina di cáthi pómu../ cându creáști múltu/ ascoáti únă arușínă//

[așé]

e/ și se-adără emflihtálu [φλεκτω] e/ emflihtólu //

[așé]

S1: dai fôclu/

S2: cu șpirtul^u aprîndă fôclu/

[aprinđă fôcu]

nu lipsești úti gaz^u/ úti altuțivá/ ș-l'a șpirtul^u s-aprîndi lémnul^u ți s-aprîndi//

[ți s-aprîndi] [bun/ așé iáști]

nu putriđăști vârhoárâ [nu vârhoárâ]

S3: únă sûtá di-an s-hîbâ nu ári anángi di țivá/ [nu ári]

[lemn^u di prisc^u/ di plisc^u ári? nu știu cum đâțcă pápu, pisc^u, prisc^u, prîșină]

picsúri

[a?]

picsári/ picsári^a prîsinli//

[ți-i ațél^u?]

picsárca-i un lémnu ți-s ahtári nu s-adárâ ma múltu de-ahăt^u di grăsi/ șc-adárâ cârlibánli adárâ prîsinli ațcă ți stróngi ți stróngilu/ țc-adárâ pârgós^u/ ți-li đáți prîsini// S2: bâgá tu fus^u di turtcă ml'érli//

[grai pindean; Ianachi A., 52 de ani, Băiasa, Grecia]

[din Băiasa]

[Ce este Valea Caldă?]

S1: Valea Caldă este un loc ce .../ dar cum să-ți zic acum / este un loc în munte / după muntele ăsta de aci / acolo unde începe / nu-i spun la asta Valea Caldă //

[nu-i spun aici (=la locul ăsta de aici) ?]

Valea Caldă-i spun ...//

[dar mai sus]

mult mai sus/ ce era ca un soi de hău / adică chiar dacă era la munte/ era cald locul//

[așa și ce se află acolo?]

munte este și este ca vale / vale este//

[așa]

S2: noi vale-i spunem pârâului sau râului mai mic / pârâu/ vale pe latinește este o *hiladhă* (= *vale* în greacă)//

S1: acolo unde începe râul //

S2: acolo unde începe râul //

[există animale sălbatice acolo?]

există de toate ... / există //

[ce există?]

există capre / există porci (mistreți nn.) / există căprioare / există iepuri / capre sălbatice //

[urși sunt?]

desigur, există urși //

[lup?]

da / și lup / acum mai înainte erau mai mulți în primii ani]

[vin (animalele) astea în sat: ursul, lupul?]

vin/ da // vine ursul // da / și lupul //

[ursul face pagubă când vine?]

ursul a venit aici/ iată/ dedesubt // aici și ... (acum nn.) zece/ cincisprezece zile / și toți cei mici [= copiii] erau pe punte // da / ursul! / ursul! / da ursul trecu pe-aici / trecu pe-acolo și plecă departe //

[cei mici nu s-au speriat?]

da / de pe punte // ursul acolo / se speriară / da/ de-acolo se-adăpostiră aici // ursul / ursul/ ursul / plecă ursul / ce ar fi făcut până-acum ? // și lupul ...

[nu mănâncă oameni? sau îi omoară]

dacă i-ar fi mâncat pe bunicii mei noi nu am fi existat //

[așa]

S3: aveam eu un bunic și-mi zicea / [...] când eram mic și mă trimitea seara undeva să adun [=să aduc acasă] catârul sau vaca / sau ceva animale ce aveam pe-aici, pe-acasă // ne zicea / «de ce nu te duci?»// «pentru că mi-e frică» // «de ce ți-e frică» // «de lup și de urs» // «dacă te-ar fi mâncat urșii și lupii» // spuneam noi// «ai mai fi fost tu?»

[bine zicea]

există mulți urși / dar nu fac stricăciune / nici la animale nu fac stricăciune / căci puțini urși s-au îndulcit ca să ia animale (domestice) //

[ele mănâncă poame]

dacă ar fi mâncat toți urșii animale (domestice) nu ar mai fi existat niciunul [...] pentru că [k] ursul nu are frică nici de câine / nici de oameni//

[sunt flori în Valea Caldă?]

[sunt]

[Ce fel de flori sunt?]

sunt atât de multe flori ce .../

[nu le cunoaștem denumirea]

nu le știm numele //

[flori]

există mai multe / pretutindeni /

[de unde?]

din tot locul / (aici nn.) sunt cele mai multe flori / fel de fel [= de toate soiurile] //

[ce culori?]

orice vrei / orice la care nu ți se duce gândul [= nici nu te gândești] // sunt și roșii //

S2: flori roșii / flori spunem //

[așa]

S2: noi spunem și mărgan / aceea una / ce e o floare/ ce e o floare adevărată //floare pe aromânește îi spunem și fetei pentru că este frumoasă ca o floare / ca o floare roșie / roșie ca mărganul//

[roșie ca mărganul / așa este]

și-naltă ca vlăstarul//

[așa este / e un cântec ăsta / cântec este]

însă există multe / sunt multe flori / ce sunt și se cheamă / eu / în botanică / nu știu să spun/ pentru leac //

[a! pentru leacuri!]

pentru leacuri //

[pentru leacuri / așa]

aici există și mult barsam//

[văzui mulți pini în ... la ... [k] pe drum]

ce? //

[pini]

da / desigur / pini cresc aici //

[zadă există?]

da/ există și zadă//

[ce este zada?]

zada este ... / la rădăcina fiecărui pom ... / când crește foarte mult / scoate o rășină //

[așa]

da / și se face ceva inflamabil / inflamabil //

[așa]

S1: aprinzi focul //

S2: cu chibritul aprinzi focul //

[aprinzi focul]

nu trebuie nici gaz / nici altceva / și cu chibritul se aprinde lemnul ce ia foc //

[ce se aprinde] [bine/ așa este]

nu putrezește niciodată//

[niciodată]

S3: niciodată / o sută de ani să fie și nu are nevoie de nimic //

[nu are (nevoie) nn.]

[există lemn de prisc? nu știu cum zicea bunicul: *pisc*^u, *prisc*^u, *prîșină*?]

merișor//

[ce?]

merișor / merișorul prisnelului //

[ce este acela?]

merișorul este un lemn ce este așa / nu se face mai mare de-atâta / de gros/ se fac cațele [= cârligul cu care se prinde oaia de picior] / se fac prâsnele [= capătul conic din partea de jos a fusului de tors (care înlesnește rotirea acestuia); sfârlează; titirez] / aceea ce e dur/ ce e dur/ ce lucrează pe dedesubt / ce le spune prâsnele //

S3: puneau în fus de torceau femeile //

**ROMANIAN DIALECTAL TEXTS FROM GREECE,
R. MACEDONIA, ALBANIA**

ABSTRACT

The Aromanian dialectal texts registered on field during 2016-2107 in Greece, Albania and R. Macedonia belong to various idiolects: *Pindean*, *Farsherot*, *Gramostean*, *Mbălot*. The texts are written in phonetic transcription and accompanied by transliteration in literary Romanian language.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”,
București, Calea 13 Septembrie nr. 13